

**REVISTA DE ISTORIE
„VASILE CONTA”
TÂRGU-NEAMȚ**

**Historical Magazine „Vasile Conta”,
Târgu-Neamț**

**Revue Historique „Vasile Conta”
Târgu-Neamț**

**Volumul VI, nr. 1, iunie 2024
Volume VI, issue 1, june 2024
Volume VI, no. 1, juin 2024**

Iași
Editura PIM, 2024

COLECTIVUL ȘTIINȚIFIC/SCIENTIFIC BOARD/LE COLLECTIF SCIENTIFIQUE

Prof. univ. dr. Florin PINTESCU, Universitatea „Ștefan cel Mare” Suceava
Conf. univ. dr. Ioan DĂNILĂ, Universitatea „Vasile Alecsandri” din Bacău
Col (r) dr. Tiberiu TĂNASE, secretar Divizia Istoria Științei, Academia Română
Comandor (ret) Gheorghe VARTIC, Comisia Română de Istorie Militară
Cercetător științific II dr. Mircea Gheorghe ABRUDAN, Institutul de Istorie „George Barițiu” al Academiei Române din Cluj-Napoca
Cercetător științific principal III dr. Corneliu CIUCANU, Academia Română-Filiala Iași
Prof.univ.dr. Virginia POPOVIĆ, Universitatea Novi Sad, Serbia
Conf.univ.dr. Mircea MARAN, Școala de Studii Înalte pentru Educatori „Mihailo Palov” din Vârșeț, Serbia
Prof. dr. Daniel DIEACONU, Centrul de Cercetare pentru Dezvoltare Regională și Integrare Regională al Universității din București
Asist. univ. dr. Ioan FĂRMUȘ, Universitatea „Ștefan cel Mare” Suceava
Prof. Mihaela CHELARU, șef serviciu Arhivele Naționale Bacău

COLECTIVUL DE REDACȚIE/EDITORIAL BOARD/ ÉQUIPE ÉDITORIALE

Editor șef: prof. dr. Emanuel BĂLAN

Editori: prof. drd. Elena PREDA, dr. Valentin IOAN, prof. Marius- Emanuel SANDU

Secretari de redacție: maior. drd. Marcel IOAN, prof. dr. Emanuel BĂLAN

Tehnoredactare: prof. dr. Emanuel BĂLAN

Corectura: prof. Oana STOICA, prof. Nicoleta LIPAN, prof. Mihaela PAVĂL

Grafică și Copertă: prof. Radu-Mihail PINTILIE, informatician Ionela -Diana COZMA

Traducere: limba engleză/ limba franceză: prof. drd. Valentin-Cezar TEODORESCU

Responsabil promovare: prof. drd. Traian ANTON

ISSN 2668-6317

ISSN-L 2668-6317 Revistă open access

© Copyright 2024
Liceul „Vasile Conta”,
Târgu-Neamț

Tiparul- Editura si Tipografia PIM, Iași

Reproducerea integrală sau fragmentară, prin orice formă și prin orice mijloace tehnice, este strict interzisă și se pedepsește conform legii. Răspunderea asupra conținutului materialelor revine, în exclusivitate, autorilor.

Adresa/Editorial Office: Liceul „Vasile Conta” Târgu-Neamț, str. Slt. Radu Teoharie, 3, 615200, Târgu-Neamț, telefon: 0233791172, mobil: 074456206.

www.revistadeistorielvc.ro

e-mail: analelvcistorie@gmail.com

Revistă fondată în 2019, indexată și înscrisă în Bazele de Date Internaționale (BDI) CEEOL, Index Copernicus Internațional, CiteFactor, Open Library, ISI index, International Institute of Organized Research, ROAD – Directory of Open Access Scholarly Resources, ResearchBib, ResearchGate, Academia.edu, SSRN, ESJI, Google Academic și Digitales Archiv și Internet Archive.

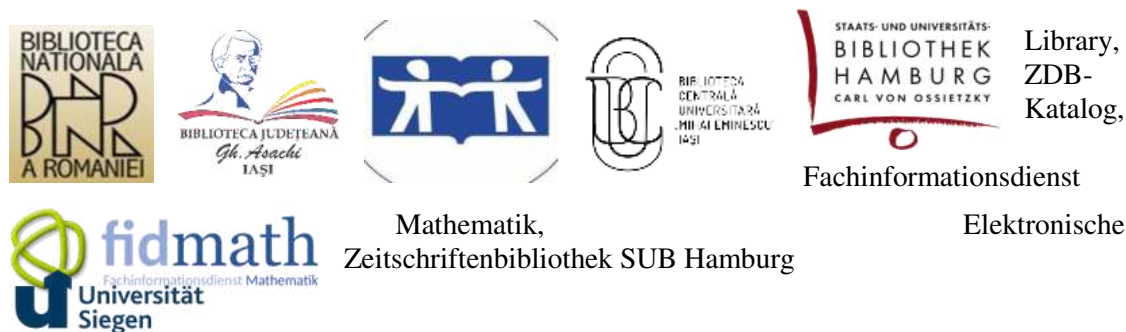

Revistă în curs de indexare în DOAJ, DRJI, JSTOR, ERIH-PLUS, EBSCO și THOMSON ISI

BDI Index Copernicus International. Revistă **evaluată pozitiv** după criteriul citărilor, în **I.C. Journals Master List 2020**, cu un scor ICV (Valoarea Index Copernicus) de **37, 06 puncte**.

SJIF Journal Rank List evaluation process, which resulted in a score given **SJIF 2022 = 3.823** (Scientific Journal Impact Factor Value for 2022).

Revista se regăsește și în bibliotecile publice-Biblioteca Națională a României, Biblioteca Județeană „G.T. Kirileanu”, Piatra Neamț, Biblioteca Județeană „Gh. Asachi” Iași, Biblioteca Centrală Universitară „Mihai Eminescu” Iași, Biblioteca „Ion Creangă” Târgu Neamț, Siegen University

și digital pe <http://biblioteca-digitala.ro> și www.europeana.eu

CUPRINS-CONTENTS -CONTENU

STUDII ȘI ARTICOLE **STUDIES AND ARTICLES** **ÉTUDES ET ARTICLES**

11

**ASPECTE ALE EROIZĂRII MORTII ÎN TRANȘEE. STUDIU DE CAZ:
MONUMENTE COMEMORATIVE ALE PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL ÎN
BACĂUL INTERBELIC**

**ASPECTS OF HEROIZING DEATH IN THE TRENCHES: A CASE STUDY
OF WORLD WAR I COMMEMORATIVE MONUMENTS IN INTERWAR
BACĂU**

**ASPECTS DE L'HÉROÏSATION DE LA MORT DANS LES TRANCHÉES :
ÉTUDE DE CAS DES MONUMENTS COMMÉMORATIFS DE LA
PREMIÈRE GUERRE MONDIALE DANS LE BACĂU DE L'ENTRE-DEUX-
GUERRES**

Claudia-Andreea JALBĂ

13

**MEMORIU DESCRIPTIV AL MAIORULUI FLORIAN MEDREA LA
ORDINUL NR. 1.139 DIN 7 NOIEMBRIE 1919 AL CORPULUI VI
TERITORIAL DE ARMATĂ DIN CLUJ**

**DESCRIPTIVE MEMOIR OF MAJOR FLORIAN MEDREA TO ORDER NO.
1,139 OF NOVEMBER 7, 1919 OF VI TERRITORIAL ARMY CORPS FROM
CLUJ**

**MÉMOIRE DESCRIPTIVE DU MAJEUR FLORIAN MEDREA POUR
COMMANDER NO. 1 139 DU 7 NOVEMBRE 1919 AL DU VI CORPS
D'ARMÉE TERRITORIALE DE CLUJ**

Prof. dr. Dragoș CURELEA

Cezar VASU

27

SERBĂRILE „RESTAURAȚIEI”– SĂRBĂTOAREA UNUI REGE

„RESTORATION” CELEBRATIONS – THE FEAST OF A KING

**LA CÉLÉBRATION DE LA « RESTAURATION » – LA CÉLÉBRATION D'UN
ROI**

prof. dr. Daniel DIEACONU

43

**INSTAURAREA REGIMULUI COMUNIST. STUDIU DE CAZ: PRIMARI
SATULUI ROMOS DIN JUDEȚUL HUNEDOARA ÎN PERIOADA 1945-1950**
**THE ESTABLISHMENT OF COMMUNIST REGIME.CASE STUDY:
MAYORS OF ROMOS VILLAGE IN HUNEDOARA COUNTY DURING THE
PERIOD 1945-1950**

**L'INSTALLATION DU RÉGIME COMMUNISTE. ÉTUDE DE CAS: MAIRES
DU VILLAGE DE ROMOS DANS LE COMTÉ DE HUNEDOARA PENDANT
LA PÉRIODE 1945-1950**

prof. dr. Adela Emanuela ORDEAN

61

ARHIVISTICĂ

ARCHIVE

ARCHIVER

**CÂTEVA MĂRTURII DOCUMENTARE DIN SECOLELE XVII-XVIII
PRIVITOARE LA SATUL IUCAȘUL, ȚINUTUL NEAMȚ, MOȘIA
MĂNĂSTIRII BALICA DIN IAȘI**

**SOME DOCUMENTARY TESTIMONY FROM THE PREVIOUS 17TH-18TH
CENTURIES AT THE VILLAGE OF IUCAȘUL, NEAMȚ COUNTY, THE
ESTATE OF THE BALICA MONASTERY IN IAȘI**

**QUELQUES TÉMOIGNAGES DOCUMENTAIRES DES 17E-18E SIÈCLES
PRÉCÉDENTS AU VILLAGE D'IUCAȘUL, REGION DE NEAMȚ, DOMAINE
DU MONASTÈRE DE BALICA À IAȘI**

Costin CLIT

71

**ASPECTE PRIVIND PLANUL DE APĂRARE A LEGIUNII DE JANDARMI
TECUCI ÎMPOTRIVA PARAȘUTIȘTILOR ÎN ANUL 1943**

**ASPECTS REGARDING THE DEFENSE PLAN OF THE TECUCI
GENDARMERIE LEGION AGAINST PARATROOPERS IN 1943**

**ASPECTS CONCERNANT LE PLAN DE DÉFENSE DE LA LÉGION DE
GENDARMERIE DE TECUCI CONTRE LES PARACHUTISTES EN 1943**

mr. drd. Marcel IOAN

87

FILE DIN ARHIVA UNIVERSITĂȚII „ȘTEFAN CEL MARE” DIN SUCEAVA
ARCHIVE FILES OF "ȘTEFAN CEL MARE" UNIVERSITY OF SUCEAVA
**DOSSIERS DES ARHCHIVES DE L' UNIVÉRSITÉ «ȘTEFAN CEL MARE»
DE SUCEAVA**

drd. Roxana-Melania CORNILĂ (LEUCIUC)

97

ISTORIE LOCALĂ

LOCAL HISTORY

HISTOIRE LOCALE

147

COMEMORAREA LUI ION CREANGĂ ÎN PRESA VREMII

THE COMMEMORATION OF ION CREANGĂ IN THE PRESS OF THE TIME

LA COMMÉMORATION D'ION CREANGĂ DANS LA PRESSE DE L'ÉPOQUE

prof. dr. Emanuel BĂLAN

149

ARHEOLOGIE

ARCHEOLOGY

ARCHÉOLOGIE

161

UNELE CONSIDERAȚII GENERALE REFERITOARE LA CERAMICA ASPECTELOR CUCUTENI, FAZA A/TRYPILLIA, FAZA BI

SOME GENERAL CONSIDERATIONS REGARDING CUCUTENI ASPECTS CERAMICS, PHASE A/TRYPILLIA, PHASE BI

QUELQUES CONSIDÉRATIONS GÉNÉRALES CONCERNANT LES ASPECTS CÉRAMIQUES CUCUTENI, PHASE A/TRYPILLIE, PHASE BI

drd. Alexandru Pascariu

163

ABREVIERI

ABREVIATIONS

ABRÉVIATIONS

185

INSTRUCȚIUNI PENTRU AUTORI

INSTRUCTIONS FOR AUTHORS

INSTRUCTIONS POUR LES AUTEURS

190

**ASPECTE ALE EROIZĂRII MORȚII ÎN TRANȘEE.
STUDIUL DE CAZ: MONUMENTE COMEMORATIVE ALE
PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL ÎN BACĂUL INTERBELIC**

*

**ASPECTS OF HEROIZING DEATH IN THE TRENCHES: A CASE
STUDY OF WORLD WAR I COMMEMORATIVE MONUMENTS
IN INTERWAR BACĂU**

*

**ASPECTS DE L'HÉROÏSATION DE LA MORT DANS LES
TRANCHÉES : ÉTUDE DE CAS DES MONUMENTS
COMMÉMORATIFS DE LA PREMIÈRE GUERRE MONDIALE
DANS LE BACĂU DE L'ENTRE-DEUX-GUERRES**

Claudia-Andreea JALBĂ¹

Rezumat: *Simbolistica operelor comemorative de război este una duală, în timp ce ele sunt dedicate în totalitate Primului Război Mondial, se disting două direcții comemorative aflate în strânsă legătură cu interpretarea morții de război. În discursul oficial, moartea soldatului este transformată într-un act eroic de sacrificiu pentru binele comun, subliniindu-se rolul acestuia în apărarea națională și glorificarea armatei. În contrast, în rândul populației, moartea soldatului este resimțită ca o pierdere personală și comunitară, unde militarii defuncți sunt văzuți nu doar ca eroi anonimi, ci și ca membri ai familiei și comunității. Această diferență în percepția morții de război reflectă nu doar complexitatea memoriei colective a războiului, ci și modul în care societatea și statul își construiesc și își gestionează istoria și identitatea națională prin intermediul monumentelor comemorative.*

Această lucrare își propune să evidențieze cele două direcții comemorative, ale doliului privat și ale celui public, prin prezentarea unui număr de monumente dedicate Primului Război Mondial, construite în județul Bacău în perioada interbelică.

Cuvinte cheie: *Primul Război Mondial, Bacău, monumente comemorative, perioada interbelică, Oituz.*

*

Abstract: *The symbolism of war commemorative works is dual, while they are entirely dedicated to the First World War, two commemorative directions can be distinguished, which are closely related to the interpretation of the war death. In official discourse, the soldier's death is transformed into a heroic act of sacrifice for the common good, emphasizing his role in national defence and glorifying the army. In contrast, among the general population, the soldier's death is perceived as a personal and communal loss, where the deceased soldiers are seen not only as anonymous heroes, but also as members of the family and the community. This difference in the perception of the war dead reflects not only the complexity of the collective memory of war, but also the*

¹ Consilier II Muzeograf la Institutul Național pentru Studierea Holocaustului din România „Elie Wiesel”, București; email: claudiaandreeajalba@gmail.com

ways in which society and the state construct and manage their history and national identity through memorials.

This study aims to highlight the two commemorative directions, private mourning and public mourning, by presenting a number of monuments dedicated to World War I built in Bacău County during the interwar period

Keywords: World War I, Bacău, commemorative monuments, interwar period, Oituz.

*

Résumé: *La symbolique des œuvres commémoratives de la guerre est double. Bien qu'elles soient entièrement consacrées à la Première Guerre mondiale, on peut distinguer deux orientations commémoratives, qui sont étroitement liées à l'interprétation de la mort au combat. Dans le discours officiel, la mort du soldat est transformée en un acte héroïque de sacrifice pour le bien commun, soulignant son rôle dans la défense nationale et glorifiant l'armée. En revanche, au sein de la population, la mort du soldat est perçue comme une perte personnelle et communautaire, les soldats décédés étant considérés non seulement comme des héros anonymes, mais aussi comme des membres de la famille et de la communauté. Cette différence dans la perception des morts de guerre reflète non seulement la complexité de la mémoire collective de la guerre, mais aussi la manière dont la société et l'État construisent et gèrent leur histoire et leur identité nationale à travers les monuments commémoratifs.*

Cette étude vise à mettre en évidence les deux directions commémoratives, le deuil privé et le deuil public, en présentant plusieurs monuments dédiés à la Première Guerre mondiale construits dans le comté de Bacău pendant l'entre-deux-guerres.

Mots-clés: *Première Guerre mondiale, Bacău, monuments commémoratifs, période de l'entre-deux-guerres, Oituz.*

Aspecte ale eroizării morții în tranșee

Tendința eroizării morții nu este specifică perioadei imediat următoare Primului Război Mondial, ideea de *pro patria mori* era puternic folosită în discursurile patriotice din noile state naționale formate în secolul XIX². În această perioadă s-a dus o intensă politică de propagandă patriotică în rândurile indivizilor care au căpătat atunci statutul de cetățeni³. Tocmai de aceea, statele au promovat ideea de jertfă în numele națiunii, considerată jertfa supremă și cea mai demnă⁴. Rezultatul educației patriotice s-a reflectat în atitudinea tinerilor față de războiul iminent. Țările europene au fost cuprinse de un val de entuziasm, care s-a văzut în interesul tinerilor animați de ideea gloriei pe care urmau să o capete după servirea patriei și îndeplinirii idealurilor naționale⁵. Însă realitățile de pe front nu corespundeau cu discursul oficial din perioada antebelică (același discurs a fost menținut și anii de după război), „câmpul de onoare” era un spațiu al morții și nu al gloriei, așa cum era descris la începutul ostilităților⁶. Vorbind despre spațiul românesc, în campania din 1916 au devenit evidente carențele

² Toader, Nicoară, *Oamenii și moartea în marele război. Atitudini și comportamente în „Caiete de Antropologie Istorică”*, anul XV, nr.2(31), iulie-decembrie 2017, p.13.

³ *Ibidem*.

⁴ *Ibidem*, p.12.

⁵ *Ibidem*, p.13

⁶ *Ibidem*, p.16.

armatei române atât la nivel administrativ cât și în ceea ce privește dotarea cu armament și aprovizionarea cu alimente. Astfel, armata română nu s-a confruntat doar cu diviziile inamice, ci și cu lipsurile și molimele ce bântuiau tranșeele.

Brutalitatea morții în tranșee este descrisă în memorialistica foștilor combatanți fără a fi romanțată: „*Trupuri schilodite la fiecare pas, capete zdrobite din cari curgeau creierii terciuiți. Unii fără mâini, fără picioare să văietau, se târau pe brânci; alții în spasmele morții să dădeau de-a rostogolul, hărcătind în sânge*”⁷. Imaginea morții nu era glorioasă sub nici un aspect, ci tragică, feroce și mizeră⁸.

În mod firesc, pe acest fundament eroizarea morții de război se produce și ca o manifestare a obligației morale și patriotice față de generația care s-a sacrificat pentru realizarea Marii Uniri. Memoria soldaților „*din ale căror trupuri ciuruite de gloanțe, mușcate de obuze, martirizate de chinurile captivității s-a ridicat pedestalul biruințelor noastre!*”⁹ trebuia omagiată sub toate formele iar noile generații trebuiau să mențină vie amintirea anilor de luptă. Formulări precum „*Spuneți generațiilor viitoare că noi ne-am făcut datoria!*” (Inscripție redată de frontispiciul Muzeului Măgura Ocnei din Tg. Ocna) întăresc acest argument.

În această perioadă, cultura românească adoptă pe filieră franceză „Cultul Eroului anonim”¹⁰. Până în perioada antebelică manifestările comemorative vizau îndeosebi figurile reprezentative ale armatei. Însă, ca urmare a morții în masă care a caracterizat anii Primului Război Mondial, națiunea nu mai putea omagia doar o „elită militară”, ci s-a concentrat pe comemorările „celor mulți”¹¹. Soldatul necunoscut este un simbol pentru fiecare corp de ostaș uitat în tranșee, el era un individ din rândurile armatei, în aparență neimportant, dar care prin multiplicare întruchipa forța națiunii¹². Prin simbioza sa simbolică cu națiunea, victoria și sacrificiul său militar se atribuie întregii națiunii¹³. Imaginarul românesc asupra conceptului de erou se concentra în jurul valorilor și sacrificiului celor care deveneau eroi. Aceștia trebuiau să fie un model de moralitate și învingători prin lupta până la moarte pentru atingerea țelului propus¹⁴. Odată cu transformarea individului din soldat în erou, acesta reprezintă patria, care, îi oferă în schimbul vieții glorie și recunoștință eternă¹⁵.

⁷ Vasile, Bianu, *Însemnări din Răsboiul României Mari*, Institutul de Arte Grafice „Ardealul”, Cluj, 1926, p.235.

⁸ Toader, Nicoară, *op.cit.*, p.16.

⁹ „Ziua eroilor” în *România eroică*, Editura Redacția și Administrația, anul IX, nr.6 din iunie 1928, București, 1928, p.17.

¹⁰ Andi, Mihalache, *Mănuși albe, mănuși negre. Cultul eroilor în vremea dinastiei Hohenzollern*, Editura Limes, Cluj Napoca, 2007, p.251-252.

¹¹ Victor, Teodor Roșu, *Eroii-conceptualizare, legiferare și instituționalizare în România interbelică*, în „Caiete de Antropologie Istorică”, p.62.

¹² *Ibidem*, p.62-62.

¹³ *Ibidem*, p. 63.

¹⁴ *Ibidem*, p. 54.

¹⁵ *Ibidem*.

Victoria Armatei Române care a dus la „îndeplinirea idealului național” de unire a tuturor teritoriilor locuite de români a fost un moment definitoriu în consolidarea identității și conștiinței naționale românești. Participarea României la război a fost susținută nu doar de clasa politică, ci și de opinia publică din țară¹⁶, astfel că apariția monumentelor de for public dedicate conflagrației mondiale au venit ca o urmare firească la finalul Războiului. Nevoia comemorării în această perioadă a morții în masă se naște și pe fondul traumei colective prin care a trecut atât populația civilă cât și soldații rămași în viață. Memoria hecatombelor de morți trebuia cinstită și faptele lor trebuiau transmise generațiilor următoare. În cadrul conflagrației au murit la nivel național 335,706 soldați, pe lângă aceștia 120,000 au fost răniți iar alți 80.000 au căzut în prizonierat¹⁷.

Simbolistica operelor comemorative de război este una duală, în timp ce ele sunt dedicate în totalitate Primului Război Mondial, se disting două direcții comemorative aflate în strânsă legătură cu interpretarea morții de război. Moartea soldatului a fost interpretată și omagiată în mod diferit de stat și de populație. Dacă discursul oficial viza transformarea individului în erou care s-a sacrificat pentru binele comun și glorificarea armatei, populația plângea moartea celor care au plecat din rândurilor lor pe front¹⁸.

Iconografie, simbolistică, arhitectură

În județul Bacău cea mai mare pondere o au monumentele dedicate comemorării colective a morților de război. Adesea, deasupra listelor de morți sunt gravate diferite inscripții ce evocă sacrificiul comun și etosul militar: „*Făuritorilor României Mari și eroilor morți pentru întregirea neamului în Războiul de la 1916-19*” (Pe monumentul din comuna Doftana); „*Eroii morți în 1877-1878, 1913 și 1916-1918 pentru neatârarea patriei, întregirea neamului și îndeplinirea idealului național*” (Pe monumentul din comuna Asău), ș.a.

Memorialele sunt întâlnite în special în mediul rural, în localitățile care au înregistrat morți și mai puțin în orașe. Acestea au un caracter nonfigurativ, fără pretenții artistice, și, în general au fost construite sub forma unor diferite tipuri de obeliscuri și cruci. Inițiativa ridicării primelor monumente a aparținut văduvelor, orfanilor și veteranilor de război. În acest mod se explică lipsa calității artistice și simplitatea monumentelor. Cei care își plângeau morții nu doreau să construiască monumente impunătoare care să reflecte gloria armatei sau victoria militară, memorialele ridicate la inițiativa lor serveau drept *altare* pe care erau înscrise numele celor care și-au dat viața pe front. În lipsa trupului și a mormântului individual, aceste

¹⁶ Teodor, Frunzeti, *Interesele naționale ale României în perioada premergătoare și în timpul Primului Război Mondial*, în „Revista Academiei de Științe ale Securității Naționale”, Editată de Academia de Științe ale Securității Naționale, nr.2(05), anul III, București, 2018, p.27.

¹⁷ <https://www.britannica.com/event/World-War-I/Killed-wounded-and-missing> accesat la 20.06.2022

¹⁸ Andi, Mihalache, *op.cit.*, p. 234.

monumente serveau drept cenotafuri unde familiile se puteau aduna să își plângă morții. Ritualul comemorării era foarte important pentru cei rămași în viață întrucât oferea o însemnătate morții¹⁹.

Chemările de „Ziua Eroilor” publicate în presă reflectă și ele efortul de a recupera memoria morților a căror trup nu s-a recuperat niciodată: „Unii au murit în spitale, alții au putut fi îngropați cu grije chiar pe câmpul de luptă, cei mulți și-au lăsat însă leșurile lor fără nume sub o mână de țărână aruncată în grabă”²⁰. În același timp, se apela și la conștiința morală de a omagia eroii de război: „Gândii-vă! Că tot temeiul vieții voastre de azi-așezată pe temelii trainice-se datorește, în primul rând, acelora, cari zac dea lungul munților, plaiurilor și drumurilor noastre fără un semn de căpătâi!”²¹. Monumentele au și prin amplasament un loc central în viața urbei, de regulă sunt situate în proximitatea primăriilor sau bisericilor.

Monumentele eroilor ridicate în perioada interbelică în județul Bacău prezintă o serie de semne, simboluri și elemente arhitecturale și artistice comune. După cum am menționat anterior, majoritatea memorialelor au fost concepute sub formă de obelisc. În antichitate obeliscul avea diferite mărci simbolice, în funcție de cultura civilizației care îl adopta. Pentru egipteni era un simbol al puterii, un *axis mundi* între cer și pământ²². Folosit nu doar în comunicarea dintre sacru și profan, dar și pentru a celebra victorii și a preaslăvi faraonul²³. Observăm deci că obeliscul a fost unul dintre primele elemente unificatoare între ideea sacrului și a războiului²⁴.

De aceea, în vârful majorității obeliscurilor au fost așezate cruci. Crucea din vârful obeliscului oferea și legitimate religioasă morții de război fie că vorbim despre moartea eroică sau despre actul de ucidere a semenilor, și evoca caracterul de „război sfânt” purtat pentru împlinirea idealului național. În discursurile comemorative din perioada interbelică întâlnim foarte des formulări precum *împlinirea idealului românesc este o opera providenței și armata noastră a fost numai brațul care a îndeplinit ceea ce Dumnezeu o rânduit din ceruri, iar Unirea românilor are, prin natura ei caracterul statornic al Eternității ca orice operă care poartă în ea, Voința lui Dumnezeu*²⁵. care întăresc aspectul religios al războiului. Importanța Bisericii și a motivelor religioase prezente atât în operele comemorative cât și în cimitirele de onoare este evidențiată și de sărbătorirea Zilei Eroilor în Ziua Înălțării Domnului²⁶.

Sunt și situații în care întreg monumentul era conceput sub formă de cruce. De regulă acestea sunt întâlnite în incinta sau proximitatea bisericilor, concluzionând că în

¹⁹ *Ibidem*, p. 232.

²⁰ *Chemare de Ziua Eroilor* în „Bacăul”, seria II, anul VI, nr. 63 din 06.05.1929.

²¹ *Ibidem*

²² Emily Elizabeth Head (coord.) *Signs and Symbols*, Editura Saraband Inc., Rowayton USA, 1996, p. 31.

²³ Alan Borg, *War Memorials: From Antiquity to the Present*, Editura Shoe String Press, United Kingdom, 1991, p. 67.

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ DJAN Bacău, *Fond Primăria Tg. Ocna*, d.48/1935, f.56.

²⁶ Andi Mihalache, *op.cit.*, p.237.

acest caz simbolistica nu lasă loc pentru interpretări, ci este pur creștină. De cele mai multe ori crucea depășea dimensiunea religioasă și era reprezentată în diferite variații a ordinului militar „Crucea Comemorativă a Războiului 1916-1918” și montată pe corpul monumentului.

Cel mai des întâlnit simbol în partea superioară a obeliscurilor este acvila, portretizată cu aripile desfăcute ori ținând în cioc simboluri ale puterii regale și militare (sceptrul regal și drapelul de luptă). Acvila este o figură prezentă în mitologia multor culturi și poartă o puternică încărcătură simbolică. Popoarele antichității i-au atribuit o serie de reprezentări, însă în esență era un simbol al puterii suveranului, a personificării unei zeități, sau un *axis mundi* între cele două lumi, devenind ulterior un totem militar²⁷. Dimensiunea militară a acvilei este dată de perși și de romani. Pentru perși vulturul simboliza victoria, în timp ce în heraldica militară a Imperiului Roman, acvila apare ca simbol al legiunilor romane²⁸. În eterna Romă acvila este oficializată ca însemn militar de reforma generalului Gaius Marius²⁹. În spațiul românesc a continuat să fie folosită ca însemn heraldic, fie că vorbim de stemele familiare ale unor domnitori, peceti sigilare sau de stemele de stat ale principatelor medievale³⁰.

Simbolul acvilin a păstrat valențele date de antichitate, iar în monumentele comemorative de război portretează atât gloria militară cât și puterea monarhului, dar și vitejia soldatului. Din acest motiv, acvila este adesea reprezentată protejând sceptrul regal ori drapelul de luptă.

În segmentul de mijloc al monumentelor sunt montate plăci din marmură sau piatră pe care sunt gravate elogiile dedicate eroilor, lista cu morții de război și rareori basoreliefuri care redau în bronz scene de pe front. Cu toate că nu există monumente dedicate unei singure figuri militare, majoritatea fiind ridicate pentru memoria colectivă a soldaților, pe unele dintre memoriale se regăsesc elemente menite să omagieze un anume individ. Este cazul monumentului din comuna Pârgărești. Acesta prezintă pe placa din piatră dedicată în totalitate memoriei generalului Eremia Grigorescu, cuvintele spuse de regele Ferdinand către general: „*Generale dumneata întrupezi gloria*”. În ciuda faptului că nu au existat un set de reguli și reglementări oficiale în ceea ce privesc inscripțiile de pe monumente înainte de 1929, elogiile dedicate eroilor urmau totuși o anume tipologie. Chiar și cele ridicate înainte de înființarea Comisiei Monumentelor Istorice în noiembrie 1929³¹ evitau adresările individualiste, observăm că inscripțiile nu au un caracter lugubru, nu plâng moartea ci mai degrabă o celebrează și îi oferă o justificare prin formulări precum: „*Cu arma muriră acești români; Fii României nu dau arma lor/ Fără să se bată/Ei cu dânsa*

²⁷ Mădălina Strechie, *The Eagle – A military brand of antiquity*, în (coord) Claudiu Marian Bunăiașu, Xenia Negrea, Alina Țenescu, „Actele Conferinței Internaționale de Științe Umaniste și sociale. Creativitate. Imaginar, Limbaj”, Editura Aius PrintEd, Craiova, 2014, p.102.

²⁸ *Ibidem*.

²⁹ *Ibidem*.

³⁰ *Ibidem*, p.104.

³¹ Andi, Mihalache, *op.cit.*, p.240.

mor”; „Morți pentru patrie”; „Morți pentru întregirea neamului și înfăptuirea idealului național”.

Comisia a avut un rol important în estetica monumentelor comemorative, înființarea ei în 1929 a venit ca o încercare de a controla valoarea artistică a monumentelor și mesajul transmis prin intermediul statuarului³². În cazul județului Bacău monumentul din comuna Pârjol construit în 1921 nu respectă exigențele Comisiei însă acesta nu a fost dărâmat după înființarea ei. În general decorația corpului monumentului era simplă și cuprindea simboluri din heraldica militară, amintim aici frunzele de stejar, armele de foc și săbiile.

În general în componența monumentelor se află placa fondatoare care vorbește despre cei care au contribuit la ridicarea monumentelor. Sunt menționați aici inițiatorii proiectelor, contribuitorii financiari și cei care au luat parte la lucrările de construcție. Pe majoritatea memorialelor este fixat „semnul aducerii aminte”. Acesta a fost creat de Societatea „Cultul eroilor” pentru a marca casele în care au trăit și din care au plecat la război soldații și surorile de caritate³³. Conform instrucțiunilor date de Societate, însemnul trebuia „așezat la o înălțime convenabilă și la loc mai deschis pentru ca orice trecător [să îl] poată vedea”³⁴. Însemnul reprezintă o placă din bronz sau teracotă bronzată³⁵ pe care sunt prezentate în basorelief casca militară străpunsă de sabie, așezată pe frunze de stejar, de care este prinsă „Crucea comemorativă a Războiului 1916-1918”. În județul Bacău nu există sate a căror case să păstreze însemnul, însă acesta este prezent pe majoritatea operelor comemorative de război și în cimitirele de onoare.

Au existat și monumente cu un caracter triumfalist³⁶ dedicate exclusiv victoriei militare. Vorbim aici despre *Monumentul Ostașului* din orașul Buhuși, *Monumentul Diviziei I Cavalerie* din Oituz și *Monumentul-muzeu de pe Dealul Măgura*. Atât monumentul din Buhuși cât și cel din Oituz au ca punct central statuia *rode-bosse* a unui soldat, dar și în aceste reprezentări statuia soldatului reflectă imaginea *soldatului generic*³⁷, de rând, portretizat fără ordine sau grade militare.

Comparativ cu monumentele comemorative ale Războiului de Independență, în Bacăul interbelic nu au fost ridicate busturi dedicate unor anume figuri militare, cu excepția *Bustului lui Gheorghe Donici* din Valea Mare, fiind singurul de acest fel construit în această perioadă. Însă existența lui nu se leagă în mod necesar de faptele sale de arme ci mai degrabă servește drept element identificator pentru comunitatea din care făcea parte.

³² *Ibidem*

³³ *Semnul aducerii aminte* în „România eroică”, anul IX, nr.8 din august 1928, Redacția și Administrația Soc. „Cultul Eroilor”, București, 1928, p.7.

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ *Ibidem*.

³⁶ Andi, Mihalache, *op.cit.*, p.234.

³⁷ *Ibidem*, p.236.

Finalmente, în segmentul inferior, monumentele erau așezate pe socluri cu decorație minimală. Printre elementele cu rol decorativ întâlnim coloane grecești cu sau fără capitel, care încadrau plăcile din marmură sau piatră. La monumentele dedicate unui anume regiment, cum este cazul *Crucii comemorative de pe Vârful Cireșoaia*, *Monumentul Diviziei I Cavalerie* din Oituz și *Monumentul Ostașului* din Buhuși, soclul purta și numele localităților unde regimentele în cauză au purtat victorii însemnate. Laitmotivul fiind Mărăști, Mărășești și Oituz. În unele cazuri, „artistul”, fie că vorbim despre sculptori consacrați sau pietrari și cioplitori locali, își nielau numele pe soclu, într-un loc mai puțin vizibil, de regulă într-un colț aproape de sol.

Doliul privat transpus în statuar

Monumentul eroilor din comuna Pârjol. Conform plăcii fondatoare, monumentul a fost ridicat în luna septembrie a anului 1921 la inițiativa Căminului Cultural „Mântuitorul” și a locuitorilor comunei Băsești. Acesta este compus dintr-un obelisc în vârful căruia străjuiește o acvilă pe o sferă din bronz, așezate pe un soclu. Corpul obeliscului este ornat cu diferite motive militare: crucea, drapelul și frunza de stejar. Pe plăcile din marmură găsim inscripțiile: „*Cu arma muriră acești români; Fii României nu dau arma lor/ Fără să se bată/Ei cu dânsa mor*”, urmate de numele a 58 de eroi din comună. Unicitatea monumentului din Pârjol constă în altoreliefurile de la baza soclului, pe lângă „semnul aducerii aminte” (prezent la o bună parte din monumentele comemorative Băcăuane), sculptorul a adăugat și elementul ce amintește de latinitatea românilor - Lupoica cu Romulus și Remus.

Toate aceste elemente decorative îi oferă monumentului un aspect supraîncărcat și deviază de la scopul inițial de a omagia memoria soldaților morți din comună. Existența acestei aglomerări de semne și simboluri este justificată de lipsa unei autorități care să reglementeze regimul în care erau ridicate monumentele. Societatea „Mormintele Eroilor” s-a ocupat în primii ani de activitate de îngrijirea și amenajare a mormintelor și cimitirelor de eroi, monumentele comemorative ocupând un loc secundar. Abia în noiembrie 1929 Ministerul Cultelor și Artelor institua Comisia Monumentelor Istorice care reglementa regimul în care erau construite monumentele³⁸.

Monumentul eroilor din comuna Valea Mare. În curtea Bisericii Sf. Mihail se înalță o cruce din piatră construită în 1924³⁹. La momentul construcției crucea era simplă, fără inscripții. Mai târziu, în 1994, reprezentanții bisericii au restaurat monumentul. Tot atunci, Comitetul Județean Bacău pentru Restaurarea monumentelor și Cimitirelor Eroilor a adăugat o placă comemorativă pe fața principală a crucii⁴⁰.

³⁸ Andi, Mihalache, *op.cit.*, p.240.

³⁹ Colonel (r) Corneliu Chirieș, *op.cit.*, p.135.

⁴⁰ *Ibidem*.

Monumentul eroilor din comuna Berești-Tazlău. A fost ridicat în 1930 în satul Tescani la inițiativa locuitorilor satului. Sculptura de pe cele patru fețe ale soclului amintește de templele Greciei Antice. Prezintă fronton susținut de două coloane cu capitel doric, așezate pe stilobat, frontoanele și coloanele sunt unite. Pe soclu se găsesc versuri ale poezilor români, evocatoare ale vitejiei soldaților, iar pe frontispiciu sunt înscrise numele a 18 eroi, 6 căzuți în Cel de al Doilea Război Mondial, iar 12 în Războiul de Independență.

Pe fața dreaptă a soclului este gravată inscripția: „*Din stejar, stejar răsare*”- vers extras din *Oda ostașilor români* a lui Vasile Alecsandri⁴¹. Pe fața stângă au fost trecute versuri extrase din poezia *Stema Țării* a lui George Coșbuc:

„*Zimbru și vultur și leu
Fui când mi-a călcat păgânul
Patria și dreptul meu.
Și va fi românul
și de-acum român mereu,
Zimbru și vultur și leu
și viteazul lumii.*”⁴².

Finalmente, pe latura din spate, a fost inscripționat textul „*Pentru neam și pentru țară/ Azi de-un sânge și de-o lege-1913*”. Soclul susține un obelisc ce are în partea superioară o acvilă cu cruce în cioc, așezată pe o sferă. Obeliscul păstrează memoria a 12 soldați căzuți pe fronturile Războiul de Independență, 42 în Primul Război Mondial și 21 în Cel de al Doilea Război Mondial. În urma unor lucrări de restaurare, în jurul memorialului a fost amenajat un spațiu verde de mici dimensiuni unde au fost adăugate și două tunuri Krupp.

Crucea comemorativă de pe vârful Cireșoaia. Crucea, lucrată în gresie de pietrarul M. Culici, a fost ridicată de către soldații Regimentului 27 Bacău în memoria soldaților căzuți pe Valea Oituzului⁴³. Supraviețuitorii Reg. 27 i-au omagiat pe cei 1580 de camarazi de arme prin inscripțiile ce au fost sculptate pe soclu: „*La 1 septembrie 1935 luptătorii rămași în viață ridicat-au această cruce ca simbol de jertfă și biruință; La Cireșoaia în 1917 Regimentul nr. 27 Bacău a jertfit 30 de ofițeri și 1570 soldați și gradați*” ; „*Cireșoaia ca o redută a veacului de întregire națională a străjuit poarta de apărare a Moldovei în 1917*”; „*Admirație, recunoștință și eternă amintire a eroilor din Reg. 27 Bacău, căzuți pentru apărarea patriei și întregirea neamului.*” Ulterior, în 1971, Unitatea Militară 01671 a adăugat o nouă inscripție: „*U.M. 01671 recunoștință veșnică roilor neamului 25 mai 1971*”.

⁴¹ https://www.vasilealecsandri.eu/opere/poezii/oda_ostasilor_romani.html#.YqsmFnZBxPY

⁴² George Coșbuc, *Cântece de vitejie*, Editura Institutului de Arte Grafice C. Sfetea, București, 1914, p.40.

⁴³ DJAN Bacău, fond *Primăria Tg. Ocna*, dosar 8/1935, f.4.

Doliul public transpus în statuar

Monumentul dedicat Diviziei I Cavalerie, Oituz. Pentru a eterniza memoria cavaleriștilor ce și-au dat viața apărând culmile Coșnei, ofițerii Diviziei I-a Cavalerie iau inițiativa ridicării unui monument pe fostul teatru de operațiuni. S-a luat hotărârea ca monumentul să fie ridicat pe un teren donat de familia generalului Eremia Grigorescu⁴⁴, la cota 383 a Dealului Coșna, într-un punct strategic al fostului front⁴⁵. Fondurile necesare construcției edificiului au fost adunate prin contribuția benevolă a ofițerilor cavaleriști activi⁴⁶, familiile ofițerilor morți și Societatea „Mormintele Eroilor”⁴⁷. Pentru proiectarea monumentului a fost comisionat sculptorul Ionescu Varo Vasile, care finalizează lucrarea monumentală în 1925⁴⁸. Cu toate astea, ceremonia de inaugurare a fost amânată timp de șase ani.

Din ordinul Majestății Sale Regale, regele Carol al II-lea, dezvelirea monumentului a fost realizată pe 19 septembrie 1931⁴⁹. Ceremonialul de inaugurare s-a desfășurat în prezența familiei regale, Regele Carol al II-lea, Regina Maria și principele Mihai fiind întâmpinați de primul-ministru Nicolae Iorga și mareșalul Alexandru Averescu⁵⁰. După întâmpinarea familiei regale a urmat procesiunea religioasă de sfințire a monumentului oficiată de P.S.S. Episcopul Lucian Triteanu al Romanului⁵¹.

Memorialul cavaleriștilor constă într-un grup statuar realizat din bronz și piatră, format din trei compoziții. În partea stânga se află calul, simbol al cavaleriei, reprezentat nechezând și privind tragic spre călăreț. În mijloc, separând cele două statui, se înalță un obelisc din piatră ce prezintă în partea superioară o acvilă cu aripile deschise. Iar în partea dreapta se află statuia călărețului pedestrit, surprins în poziție de atac, cu arma în mână. La baza obeliscului este încrustat un basorelief cu Stema României interbelice. La inaugurare obeliscul era ornamentat cu diferite elemente care nu mai există astăzi. Pe frontispiciul obeliscului exista un medalion din bronz înfățișându-i pe regele Ferdinand I și regina Maria, și o placă din marmură ce avea gravată cu litere de aur inscripția: „În amintirea eroilor din Divizia 1 Cavalerie, Regimentelor 1, 4, 5, 9, 10 Roșiori, 3 Călărași și 1 Cavalerie pe jos, compania 1 și compania 2 cicliști, Divizionul artilerie călăreață. Brigada II-a Călărași, Reg. 7 și 9 Călărași căzuți în timpul războiului pentru întregirea neamului 1916-1918”⁵².

⁴⁴ DJAN Bacău, Fond Prefectura Jud. Bacău, dosar 33/1925, f.9.

⁴⁵ Valeria, Bălescu, „Monumentul cavaleriștilor” în *România eroică*, nr. 3-4 (40-41), anul XIII, 2010, p. 10.

⁴⁶ DJAN Bacău, Fond Prefectura Jud. Bacău, dosar 33/1925, f.9.

⁴⁷ Valeria, Bălescu, *op.cit.*, p.10.

⁴⁸ *Ibidem*.

⁴⁹ DJAN Bacău, Fond Pretura Plășii Tg. Ocna, dosar 11/1935, f.116.

⁵⁰ Valeria, Bălescu, *op.cit.*, p.12.

⁵¹ *Ibidem*.

⁵² *Ibidem*, p.12.

În partea stângă se afla o altă placă din marmură pe care erau gravate, cu litere de aur principalele localități în care a luptat Divizia I⁵³. Memorialul a fost restaurat în 2010 cu ocazia comemorării a 600 de ani de atestare documentară a comunei Oituz, tot atunci au fost construite 106 trepte care facilitează accesul spre monument.

Monumentul Cavaleriei de la Oituz este prin semnificație și amplasament un simbol al memoriei, demonstrat și de locul pe care a fost ridicat, care încă păstrează osemintele celor care și-au dat viața apărând culmile Munților Nemira. Ansamblul este important și pentru memoria unei arme dispărute astăzi. Curând după cel de al Doilea Război Mondial, cavaleria a fost desființată sub regimul comunist. La 1 noiembrie 1954 Regimentul 119 Cavalerie este preluat de către Regimentul 248 Motomecanizat, prin Ordinul Ministrului Forțelor Armate numărul 0010100/1954 și actul de predare-primire numărul 01921/25.11.1954⁵⁴.

Concluzii

Transformarea din soldat în erou în perioada interbelică presupunea metamorfoza acestuia cu ideea de națiune. Soldatul nu mai era doar un individ din rândurile armatei, ci se confunda cu ideea de națiune pe care o reprezenta pe front și pentru care își dădea viața în schimbul gloriei eternizatoare⁵⁵. Pregnantă a fost tendința de a prioritiza gloria și nu suferința morții⁵⁶. Direcțiile comemorative a morții de război au fost supuse manifestărilor doliului public și a celui privat⁵⁷, iar imaginarul, datoria morală și recunoștința față de memoria hecatombelor de morți *pro patria* au luat forma obeliscurilor, statuilor, și cimitirelor militare.

Cele două direcții comemorative s-au evidențiat în deosebi în arhitectura monumentelor. În timp ce statul ridica monumente triumfaliste și edificatoare, publicul construia monumente simple, care serveau drept cenotaf al soldaților căzuți pe front.

Dorința fondatorilor de a materializa memoria morților în *monumentum aere perennius* este evocată și de inscripțiile gravate pe frontispiciile monumentelor, prin cuvinte precum „etern” și „veșnic”. Putem considera că în perioada interbelică operele comemorative de război au depășit, în mod simbolic, dimensiunea fizică și au fost mentori ai educației civice, patriotice și morale.

*

⁵³ *Ibidem*.

⁵⁴ *Infanteria Română-180 de ani*, (coord.) Col.dr. Adrian Stroe, Col. Nicolae Dragomir, Lt.col. Nicolae Ivan, Valentin Condruz, editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2010, p.184.

⁵⁵ Victor, Teodor Roșu, *op.cit.*, p.62.

⁵⁶ Andi, Mihalache, *op.cit.*, p.237.

⁵⁷ *Ibidem*, p.234.

Bibliografie selectivă

I. Izvoare inedite

Arhivele Naționale. Direcția Județeană Bacău:

- fond *Prefectura Jud. Bacău*, dosar 33/1925;
- fond *Pretura Plășii Tg. Ocna*, dosar 11/1935;
- fond *Primăria orașului Bacău*, dosar nr. 42/1934;
- fond *Primăria Tg. Ocna*, d.48/1935.

II. Publicații periodice

„Bacăul”, seria II, anul VI, nr. 63 din 06.05.1929.

„România eroică”, anul IX, nr.8 din august 1928, Redacția și Administrația Soc. „Cultul Eroilor”, București, 1928.

„România eroică”, Editura Redacția și Administrația, anul IX, nr.6 din iunie 1928, București, 1928.

III. Lucrări Specifice

Bălescu, Valeria *Monumentul cavaleriștilor în „România eroică”*, nr. 3-4 (40-41), anul XIII, 2010.

Borg, Alan, *War Memorials: From Antiquity to the Present*, Editura Shoe String Press, United Kingdom, 1991.

Chiries, Corneliu, *Județul Bacău. Altar de jertfă și eroism*, ediția a II-a revizuită și adăugită, Editura Babel, Bacău, 2009.

Coșbuc, George, *Cântece de vitejie*, Editura Institutului de Arte Grafice C. Sfetea, București, 1914.

Emily Elizabeth Head (coord.) *Signs and Symbols*, Editura Saraband Inc., Rowayton USA, 1996.

Frunzeti, Teodor, *Interesele naționale ale României în perioada premergătoare și în timpul Primului Război Mondial*, în „Revista Academiei de Științe ale Securității Naționale”, Editată de Academia de Științe ale Securității Naționale, nr.2(05), anul III, București, 2018.

Ichim, Dorel, Florica Ichim, *Comuna Plopăna-Județul Bacău (Monografie etno-istorică)*, Editura Magic Print, Bacău, 2012.

Infanteria Română-180 de ani, (coord.) Col.dr. Adrian Stroe, Col. Nicolae Dragomir, Lt.col. Nicolae Ivan, Valentin Condruz, editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2010.

Mihalache, Andi, *Mănuși albe, mănuși negre. Cultul eroilor în vremea dinastiei Hohenzolern*, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2007.

Nicoară, Toader, „Oamenii și moartea în marile războaie. Atitudini și comportamente”, în *Caiete de Antropologie Istorică*, anul XV, nr.2(31), iulie-decembrie 2017.

Planul de Dezvoltare GAL Colinele Tutovei, 2012.

Roșu, Victor, Teodor „Eroii-conceptualizare, legiferare și instituționalizare în România interbelică”, în *Caiete de Antropologie Istorică*.

Strechie, Mădălina, „The Eagle – A military brand of antiquity”, în (coord.) Claudiu Marian Bunăiașu, Xenia Negrea, Alina Țenescu, *Actele Conferinței Internaționale de Științe Umaniste și sociale „Creativitate. Imaginar, Limbaj”*, Editura Aius PrintEd, Craiova, 2014.

IV. Memorialistică

Bianu, Vasile, *Însemnări din Războiul României Mari*, Institutul de Arte Grafice „Ardealul”, Cluj, 1926.

V. Surse online

<https://www.britannica.com/event/World-War-I/Killed-wounded-and-missing> accesat la 20.06.2022.

https://www.vasilealecsandri.eu/opere/poezii/oda_ostasilor_romani.html#.YqsmFnZBxPY.